

Namazda Huşû

Hafız İbn-i Recep el-Hanbelî

ÖNSÖZ

Kendi rızası için mahzun olmuş gönülleri teselli eden Allah'a hamd olsun.O, tövbe edenlerin tövbesini kendi fazlından kabul eden, sonsuz cömertlik sahibi olandır. Ben, onun eşi benzeri olmayan bir ilah olduğuna şahitlik ederim. Yine şahitlik ederim ki Muhammed onun kulu ve elçisidir. Allah, onu bütün dinlere galip gelmesi için hidayet ve hak din ile gönderdi.Yine Allah ona bir kral veya kul peygamber olma konusunda tercihini sorduğunda; O, kral olmayı değil,Kulluğu ve peygamberliği tercih etmiştir.

O, duasında şöyle derdi: "Allah'ım beni miskin olarak öldür, miskin olarak dirilt ve miskinlerin arasında haşret!"¹ Demek ki bu makam o kadar şerefli ki peygamber dahi duasında Rabbin den bu makamı istemiş. Allah'ın salâtı ve selamı onun, ehli beytinin, sahabesinin ve onun ipine tutunanların üzerine olsun.

Doğrusu Allah kitabında kendisine tevazu gösterenleri, boyun eğip, huşû gösterenleri övmüştür.

1 Tirmizi, Zühd (2352), İbnu Mace : Zühd (4216) Ubeyd b. Humeyd (mu - teğabı- Müsned: 1002),Beyhaki: Sünen (7/12), Taberani. Dua (1426), Hakim (4/322) Zehebibu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bazıları bu hadisi zayıf görmüşlerdir. Yine Suyuti ve Alai bu hadisi hasen kabul etmişlerdir. Bkz. El-Leali (2/174), makasıd (85), Fevaidu'l-Mecmua (240)

"Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı verdik; eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler."²

"Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, huşû ile taata devam eden erkekler ve huşû ile taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."³

Yine en şerefli ibadet olan namazı eda ederken onu huşû ile eda eden kullarını şöyle anlatmıştır:

"Doğrusu müminler kurtuluşa ermişlerdir. (onların bir sıfatı şöyledir:) Onlar, namazlarında huşû içindedirler"⁴

Yine bir başka ayetinde kendilerine ilim verilenleri huşû vasfı ile ön plana çıkarmaktadır.

"De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar. Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vâdi mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır. ."⁵

2 Enbiya (90)

3 Ahzab (35)

4 Muminun (1-2)

5 İsra (107-109)

HUŞÛNUN ANLAMI VE SELEFİN HUŞÛ TANIMI

Huşûnun asıl anlamı kalbin yumuşaklığı, inceliği, hüznü ve yanıklığıdır. Kalp huşûyu yakalayınca diğer organlarda huşûyu elde eder. Çünkü bütün organlar kalbe bağlıdır. Bu konuda Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

*“İnsanın bedeninde bir organ var bu organ düzgün olursa diğer bütün organlarda düzelir. Ancak bu organ bozulursa diğer bütün organlarda bozulur. Biliniz ki bu organ kalptir.”*⁶

Eğer kalp korkarsa kulak, göz, yüz, baş ve diğer organlar ve o organlardan çıkan eylemler hatta konuşulan sözler...

Allah Resulü rükûya giderken şöyle dua ederdi: *“Allah’ım kulağım, gözüm, iliğim ve kemiklerim sana itaat etmektedirler.”*⁷

Seleften birisi⁸ namazda eli ile oynayan bir adamı görünce şöyle dedi: *“Eğer bu adamın kalbi huşûlu olsaydı bu*

6 Buhari (be’y- 2051)- Müslim: (Musakat: 107/1599)

7 Müslim (201/771) Tirmizi: Dua: (3417), Ebu Davut: Namaz (760), Nesai (798- 3/130), Daremi: Namaz (1238)

8 Bu sözü söyleyen said b. Müseyyeb’dir. Bkz. Abdurrezzak (2/266- 3308- 3309) İbnu Ebi Şeybe: (2/86-6787) İbnu’l-Mubarek (1188) İbnu Nasır Mervezi ((151) İbnu Teymiye Fetavasında(18/273)bunu Hz. Ömer’e nisbet etmiştir.

(huşû) diğer organlarda sirayet ederdi." Buna benzer bir söz Huzeyf'den⁹ ve Said ibni Museyyeb'den¹⁰ rivayet olunmuştur. Aynı söz Allah Resulünden isnadı sahih olmayan merf'u hadis olarak ta rivayet edilmiştir.

"Onlar namazlarında huşû içindedirler" ayeti ile ilgili olarak Hz. Ali şöyle demiştir: "Huşû kalpte olur fakat yanında namaz kılan kimseye karşı omuzlarını yumuşatman ve namazda sağa sola dönmemende huşûdandır."¹¹

Ata b. Saib Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Bu ayetteki huşûdan kasıt kalbin huşûsudur. Ayrıca namazda sağa sola dönmeme de huşûdudur."¹²

Ali b. Talha,¹³ İbnu Abbas'ın "Onlar namazlarında huşûludurlar" ayeti hakkında şöyle dediğini söylemiştir: Yani onlar namazlarında korkar bir halde ve sakin bir duruşla namazını eda ederler.¹⁴

9 Allah Resulünün, kendisine münafıkların ismini verdiği sahabedir. Hicri 35 te Medine'de vefat etmiştir. Bkz Usdu'l-Gabe (1/390), Tecridu Esmâi sahabe (1/125) İmam Mervezi Tazimu salah (150)

10 Medine fakihlerinden olup tabiinin büyük imamlarından. Aynı zamanda zahitliği ile meşhurdur ve hadis hafızıdır. Hicri 94 de vefat etmiştir. Bkz. Et-Tehzib (4/84), et-Takrib (1/305)

11 İbnu'l-Mübarek. Zühd (1148), Taberi tefsiri (2/18), Hakim (2/393) Mervezi (139), Beyhaki Sunen Kübra: Namaz (2/279), Suyuti. Durr'ul-Mensur (6/84) Hâkim bu rivayeti sahih görmüş, Zehebi ise sahihliğini kabul etmiştir.

12Bkz. Kurtubi ve İbnu Kesir tefsiri muminun suresi.

13Tabiinin büyüklerindedir. Müfessirdir. İbnu Abbas'dan rivayetler yapmıştır. Saduktur, bazen hata yapmıştır. H.43 vefat etmiştir. Bkz. Et-Tehzib (7/339)- et-Takrib (2/39)- el-Kaşif (2/250)

14 Bkz. Taberi tefsiri (18/23)- İbnu Kesir (3/239) Suyuti: Durru'l-Mensur (6/86)- Şevkani: Fethu'l-kadir (3/475)

Hasan basri¹⁵ bu ayetle ilgili şöyle demiştir: *Onlar namazlarında huşû içindedirler yani huşû onların kalplerinde bunu daha da artırmak için gözlerini de namazda yumarlar.*¹⁶

İbnu Abbas'ın öğrencilerinden Mücahit: *"Onlar bize karşı derin saygı (huşû) içindydiler"*¹⁷ ayetinde geçen huşû kelimesini onlar bize karşı tevazuluydular diyerek tefsir etmiştir.¹⁸

Allah bir ayetinde yeryüzünü de huşû ile vasıflamıştır:

*"Kupkuru gördüğün yeryüzünün, Biz ona su indirdiğimiz zaman harekete geçmesi, kabarması, Allah'ın varlığının belgelerindedir. Ona can veren Allah şüphesiz ölüleri de diriltir. Doğrusu O her şeye kadir'dir."*¹⁹

Burada harekete geçmesi ve kabarması daha önce sakin olduğunu gösterir. işte bu sakinlik huşû kelimesi ile ifade edilmiştir. Kalp te böyledir. O huşûyu yakaladı mı hevedan beslenen yönü körelir. Böylece sakinleşir ve Allah'a itat eder. Artık hakka karşı kibir ve büyüklenmeyi terk eder. Kalp böyle oldu mu direkt olarak diğer organları da etkiler. Artık ses dâhil bütün organlar huşûyu yakalar.

Allah şu ayetinde sesi de huşû ile vasıflandırmıştır:

15 Tabinden olup, fakih ve abid birisidir. Birçok sahabe yetişmiştir. H. 110 yılında vefat etmiştir. Bkz Siyer'un-Nubela (4/563)-Tezkiretu'l-Huffaz (1/66)- Şuzurat'u-zeheb (1/1106)

16 Bkz. Taberi (2/18) İbnu Ebi Hatım . Suyuti Durru'l-Mensur (6/84)

17 Enbiya (90) Ayetin tamamı şöyledir: *Zekeriyya'yı da (arı). Hani o, Rabine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısı, (her şey sonunda senindir).*

Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı verdik; eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindydiler.

18 Bkz. Durru'l-Mensur (5/670)- İbnu Kesir tefsiri (3/194) İbnu'l-Müberek: Zühd bölümü (169)

19 Fussilet (39)

O gün insanlar, dâvetçiye (İsrafil'e) uyacaklar. Ona karşı kayıtsız kalmak yoktur. Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler (huşûya ermiştir) kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.²⁰

Burada seslerin kesilmesi demek daha önce duyulan seslerin kesilmesi demektir. Bir başka ayette ise kıyamet günü kâfirlerin yüzleri huşu ile vasıflanmıştır.²¹ Buda gösteriyor ki bütün organlar huşûyu yakalayabilir.

* * *

20 Taha (108)

21 Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten (huşûdan dolayı) başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlar da: İşte asil ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler. Kesinlikle biliniz ki, zalimler, sürekli bir azap içindedirler.(şura: 45)

NAMAZDA HUŞÛ

Bütün övgüler Allah'a, salât ve selam ise âlemlere rahmet olarak gönderilen, efendimiz Muhammed'e değerli ehli beytine ve sahabesine olsun.

Her müslümanın bildiği gibi Allah'ı bilme ve ona iman etmeden sonra gelen en önemli şey, dinin direği, bedensel ibadetlerin piri olan namazdır. Namaz Allah katında çok üstün ve şerefli bir ibadet olduğu için Allah onu Kuran'da şöyle anlatmıştır.

*"Doğrusu namaz (hakkı ile kılını) kötülüklerden ve fuhşiyattan engeller"*²²

Namaz, günahları silmede ve dereceyi yükseltmede en büyük etkenlerdendir. Namaz günde beş kere Allah ile sözleşme ve sözleşmeyi yenilemedir. Allah, namazın için de kalbe, dile ve diğer organlara ait amelleri yerleştirmiştir. Bunların bazıları farz, bazıları menduptur. Bu kadar kapsamlı bir başka ibadet yoktur. Doğrusu ben namazın önemini tam ifade edecek bir tabir bulamıyor. Namazın islamdaki önemini anlatsa anlatsa her halde Hz. Ömer'in şu sözü anlatır:

*"Bana göre en mühim göreviniz (işiniz) Namazdır! Kim ona hakkını vererek kılarsa ve muhafaza ederse, o kimse dinini korumuş olur. Kimde onu kılmaz ve terk ederse kaybı çok büyük olur."*²³

22 Ankebut (45)

23 Ahmed b. Malik (Muvatta 6/1)- Abdurrezzak (Musennaf 1/536)

Müslüman kardeşim! Şunu kesinlikle bil ki; Namazın ruhu, nuru ve hayatı huşûdur. Kişi namazla mele'i-alaya yükselir ve yine namazla göklerin yüceliklerine çıkılır.

Huşûnun birçok anlamı vardır. Geçmiş büyüklerimiz bunları anlatmışlardır. Biz aşağıda bunlardan bazılarını anlatacağız.

Huşû: Kalbin, âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda tevazu ve zillet ile durmasıdır. Buda kalbin kırık, azaların sükûnetle yaratıcısının önünde kıyama durması ve şehvet ateşinin sönüp, kalpte Allah'a ait tazim nurunun yanmaması ile olur.

Kayyim) Bazıları ise şöyle demiştir: Huşû. Allah'ı tazim edip, sevmekle birlikte huzurunda tevazu ve zillet ile durmaktır.²⁴

* Allah mümin kullarını anlatırken ilk olarak onların namaz vasfını namazın ise huşûlu olanına vurgu yapmıştır.²⁵

24 Huşû ile ilgili detaylı bilgi için İbnu'l-Kayyim'in Medaricu's-salikin (1/521-523) kitabına bak.

25 Burada Müminlerin en önemli vasıfları anlatılmıştır. Okuyucunun daha fazla istifade etmesi için bütün özellikleri toplu olarak nakletmeyi uygun gördüm. İşte Kuran şöyle der:

"Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir;

Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler;

Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler;

Onlar ki, zekâtı verirler;

Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir.

Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir.

Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler

Ve onlar ki, namazlarına devam ederler.

İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır;

(Evet) Firdevs'e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdırlar." Muminun (1-10)

*"Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir; Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler."*²⁶

Yine bir başka ayetinde namaz ehlini şöyle anlatmıştır:

*"Doğrusu bu namaz huşûsu olmayanlara çok zor ve ağır gelmektedir."*²⁷

İşin doğrusunu söylemek gerekirse namaz kılanların çoğu bu önemli konuda hiçbir çaba sarf etmiyor, gevşeklik gösteriyorlar. Bazılarını namaz kılarken görüyoruz fakat kalbi dünya işlerine dalmış, günlük işlerini hep namazında tefekkür eder. Kalbi dünyanın bir o tarafına bir bu tarafına gider sadece bedeni ve dili ili namaz kılar. Kalbi ve fikri ise Allah'tan gafil bir şekilde hep boş şeylerle uğraşır.

Allah Resulünün sırdaşı meşhur sahabe Huzeyfe ümmetin huşû konusundaki zaafiyetini şöyle dile getirmiştir:

*"Sizin din namına ilk kaybettiğiniz şey huşû olacaktır. Nice namaz kılanlar vardır fakat onda zerre kadar hayır yoktur. Çok kalabalık cemaatler mescitlerde namaz kılacaklar fakat içlerinde tek bir kişiyi bile huşûlu göremeyeceksin"*²⁸

Bir kişi namaz kılarken kalbini ve fikrini ne derece namaza ortak yaparsa o derece sevap alır. Bu konuda Ammar b. Yasır Allah Resulünün şöyle dediğini nakletmiştir:

*"Kişi namaz kılar fakat sağa sola baktığı için (veya kalbi namaz dışında bir şeye takıldığı için) alacağı sevap bazen (almasa gereken gerçek sevaba nazaran) onda bir, dokuzda bir, sekizde bir, yedide bir oranında olur. (Allah Resulü, oranları en düşük limite kadar tekrarladı)"*²⁹

26 Muminun (1-2)

27 Bakara (45)

28 İbnu Ebi Şeybe (Musannaf- 3488) Ebu Amr eddani (Sünen- 3/534) – İbnu Ebi Asım (Zühdü'l-Kebir (s:179) – Hâkim (Müstedrek: 4/469) Ayrıca Zehebi bu hadisi sahih kabul etmiştir.

29 Ebu Davut: (796), Nesai: (el-Kübra: 1/11), İbnu Hibban: (İhsan bölümü /1889), Ahmed (Müsned: 4/321), Ebu Y'ala (Müsned: 3/189)

Müslüman'ın namaz kılariken kalbi ile Allah'a yönelmesi çok önemli bir şarttır. Bu konuda Allah Resulü şöyle buyurdu:

*"Bir Müslüman güzelce abdest alır, sonra iki rekât namaz kılar ve her rekatta kalbi ile kendini tam namaza verirse cennet o kimseye vacip olur"*³⁰

"Kişi öyle büyük mertebeler elde eder. Ancak kılmış olduğu hiçbir namazı tam kılmamıştır. Çünkü namazda gerekli olan huşûyu gerçekleştirmemiş. Bu duruma işaret eden Hz. Ömer şöyle demiştir:

*"Kişi saçını sakalını islamda ağartır fakat Allah onun hiçbir namazını tamamlamaz. Bazıları böyle bir şey nasıl olabilir dediğinde! Hz. Ömer şöyle dedi: "Namazında huşû ve tevazu olmazsa, kendini Allah'a vermezse böyle olur buyurdu."*³¹

Bazı Müslümanlar bir kimsenin yüzünde secde alameti varsa onu huşûlu zannediyorlar. Bunun için şu ayeti delil getiriyorlar. *"Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir."*³²

İbnu Abbas'ın öğrencisi olan Mücahit bu ayeti okuduktan sonra şöyle demiştir: "Buradaki secde izinden maksat huşûdur. Bunun üzerine Mansur ayette geçen alamet namaz kılanın anlındaki iz değil midir? dedi. Mücahit hayır! O, insan anlındaki izbazen Firavun' dan daha sert kalpli birisinde de olabilir dedi."³³

30 Müslim (234/17)- Ahmet (4/145)- Nesai (1/95)

31 Abdulhak el-Eşbili (Namaz ve teheccüd, s:182)

32 Fetih (29) Ayetin tamamı şöyledir: "Muhammed Allah'ın elçisidir. Berberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. (Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle) kâfirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vâdetmiştir.

33 Taberi Tefsiri (26/110)- Beyhaki. Sünenü'l-Kübra (2/287)- Fethu'l Bari (8/582) Bkz. ed'dur'ul- Mensur (7/542)

* NAMAZDA HUŞÛNUN HÜKMÜ:

Büyük imamlardan birçoğu, kişinin namazda huşûlu olmasını namazın şartlarından görmüşlerdir. Buna göre bir kimse huşûsuz namaz kılsa bu namaz, namaz sayılmaz. Müslümana düşen görev namaz kılarken sadece namaz üzerine yoğunlaşmasıdır. Yani gücü nispetinde aklını, fikrini ve kalbini namazda hazır bulundurup, onları da bu eyleme ortak yapmalıdır. Yine namaz kılarken yapmış olduğu her hareketinde olgunluk, sükûnet ve vakar görülmelidir.

Huşûyu namazın şartlarından gören bazı imamlar şunlardır: İmam Gazali, Kadı Hüseyin, Şafii mezhebi imamlarından Ebu Zeyd Mervezi, Maliki mezhebinin ileri gelenlerinden meşhur müfessir Kurtubi,³⁴ maliki mezhebinden İbnu'l-Cevzi, Abdullah b. Hamid, Ahmet b. Hanbelin arkadaşlarından Ebu'l-Maali. İbnu Teymiye ve öğrencisi İbnu'l-Kayyim ise huşûnun namazın şartlarından olduğunu tercih etmişlerdir.

İmam gazali Meşhur İhya kitabında huşûyu namazın şartlarından saymayanların görüşlerini anlatırken hemen arkasından şöyle diyor: "*Şunu herkesin bilmesi gerekir ki büyük fıkıhçılar görüşlerini ifade ederken hep insanın dış görünüşüne bakarak hüküm verirler. Çünkü onların insanın kalbini yarma veya insanın içini okuma gibi bir özellikleri olmadığı gibi, böy-*

³⁴ Kurtubi tefsirinde huşûnun namazın şartlarından olduğu görüşünü tercih etmiştir. Bkz. (12/104)

le bir yetki ve sorumlulukları da yoktur. Bundan dolayı onlar namazın sıhhati ile ilgili hüküm verirken zahire bakarlar. Yani olayın dünyalık boyutu ile ilgilenirler ahirete ait sevap alma veya kabul edilip edilmeme boyutu fıkıh ilminin ilgi ve sorumluluk alanına girmemektedir.³⁵

NAMAZ KILARKEN AKLIN DÜNYALIK İŞLERE DALMASI NAMAZI BOZARMI?

Birçok ilim ehlinin huşû namazın olmazsa olmaz şartlarından görüştünü naklettikten sonra bazı okuyucuların aklına şöyle bir soru gelmektedir: Bir insan namaz kılarken aklı fikri dünyalık şeylere takılıyorsa (genelde de durum böyledir) namaz bozulur mu? Acaba aklını ve fikrini namaz esnasında dünyalık işlere kaptırmayan kimse varmı?

Buna cevap olarak İbnu'l-Hacer'in ilim ehlinde İbn'l-Munir, Muhib et-taberi ve İbnu Battal'dan naklettiği şu sözü söyleriz:

"Namaz kılan birisine düşen görev şudur. Mümkün mertebeye kişi kalbi, fikri ve niyeti ile namazına yoğunlaşmalıdır. Kıscası Allah'ın rızasını almaya çalışmalıdır. Ancak yaptığı bunca gayretten sonra namaz esnasında kalbine gelen kötü şeylerden veya zihnini dağıtan dünyevi işlerden dolayı kınanmaz. Çünkü bu kimse çalışmış çabalamış ancak bunu yapabilmiş. Gücünü aşan meseleler konusunda kişi kınanmaz"³⁶

* * *

35 İhya (1/161-162)

36 Fethu'l-Bari (2/264-265)

NAMAZDA HUŞÛYU ELDE ETMEYE SEBEP OLAN VESİLELER

Namaz kılan birçok kimsenin zihnini kurcalayan soru şudur: Huşû sorununu namazlarımızda nasıl çözer veya huşûyu namazlarda nasıl elde ederim? Evet, kişi namaz kılarken ve âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda iken kalbini nasıl dünyadan çekebilir?

Huşû olayını gerçekleştirmek mümkünmüdür. Bu soruların cevabı ilim ehlinin kitaplarında parça parça anlatılmış şimdi biz bunlardan bazılarını madde madde anlatacağız.

1 - KALBİ NAMAZDA HAZIR BULUNDURMAK

Bunun anlamı şudur: namaz kılan namaz esnasında daha doğrusu namaza başlamadan önce mümkün mertebe kalbini dünya işlerinden soyutlamalıdır. Eğer çok önemli bir işin varsa doğal olarak bu seni ve kalbini namazın içinde veya dışında meşgul eder. Namaz kılarken bundan kurtulmanın tek ilacı kendini namaza vermek ve namazda yoğunlaşmakla mümkündür. Namaz üzerinde kalbi yoğunlaştırmak ahirete imana ve dünyayı küçük görme açısından kişiden kişiye değişir. Eğer sen kalbini namaz üzerinde yoğunlaştıramıyorsan bil ki bunun sebebi iman zayıflığıdır. Öyle ise yapman gereken şey imanı kuvvetlendirme adına büyük çaba sarf etmelisin.

2- KURAN'IN VE NAMAZA AİT ZİKİRLERİN ANLAMINI ANLAMA

Bu namaz kılanın okuduğu Kuranı, secde ve rükuya giderken söylediği zikirleri anlamaya çalışması neticesinde elde edeceği huşûdur. Çünkü Allah kullarından Kuranı tedebbür etmelerini (düşünmelerini) istemektedir.

"Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?"³⁷

Aynı şekilde namazdaki dua ve zikirleri de düşünmesi ve kalbini anlamları üzerinde yoğunlaştırması gerekir. Dua ve zikirlerle Allah'ı övdüğü esnada bunu kalbinde de hissetmelidir. Yani dilinin söylediğini kalbi de söyleyip ibadeti dil ve kalp birlikte yapmalıdırlar. Şimdi namaz kılan kimseye durumunu kıyaslaması için bir örnek verelim.

Namaz kılan kimse "sübhane Rabbiye'l-azim" dediğinde öncelikle tesbihin anlamını düşünmelidir. Tesbih: Allah'ı isim ve sıfatlarına layık olmayan eksikliklerden tenzih etmektir. Yine Rabbi kelimesinde geçen rububiyet ve ubudiyetin anlamını düşünmelidir. Böylece tesbih ve rububiyetin gereğine göre Allah'ın huzurunda durmalıdır.

Aynı şekilde "sübhane Rabbiye'l-ala" tesbihinde geçen Allah'ın ulvi olan zatını, sıfatını, fiillerini ve her şeydeki hikmetini düşünüp, dili ile söylediği bu hakikate kalbini de katarak huşûyu yakalamalıdır.

Yine "إِيَّاكَ نَعْبُدُ" derken Allah'ın huzurunda tevazu, zillet ve inkisarla durma anlamındaki ibadetin anlamını düşünmeli dili ile söylediği bu hakikate kalbi ve bedenini katarak huşû ile namazını kılmalıdır.³⁸ İşte kalemlerin yazamadığı zihinlerin tuta-

³⁷ Muhammed (24)

³⁸ Bu konuda daha detaylı malumat için İz b. Abdusselam'ın (makasidu's-salât s:17-28), Gazali:İhya(1/164), Fethu'l-Me'in (1/283)

* (madiği bu ve buna benzer sınırsız hikmetleri Müslüman namaz kılarken kalbine, diline ve bedenine uygularsa, hem şeytanın vesvesesini hem de kalbinin dünya ile meşguliyetini keser.

3- NAMAZIN (KULDAN) ALLAH'A BİR HEDİYE OLDUĞUNU BİLME

Selef büyüklerinden bazıları şöyle demişlerdir: Namaz bir krala hediye edilecek cariyeye benzer. Acaba şaş, kör, topal veya çolak bir cariyeyi bir hükümdara hediye etsen ne olur. Veya ruhsuz bir cariyeyi ona hediye etsen ne tepki alırsın. İşte buna kıyasla acaba cansız bir cariyeye benzeyen huşûsuz bir namazı âlemlerin Rabbi olan Allah'a hediye etmek ne demektir! Çünkü huşû namazın özü ve ruhudur o olmadan namaz ölü gibidir.

Yine seleften bazıları şöyle demiştir: Kalbi huşûdan ve âlemlerin Rabbi olan Allah'ın huzurunda olma zevkinden mahrum etmek azaların kralını kulluktan engelleme ve onu koltuğundan azletmek demektir. Kralı koltuğundan almak ve görevini işlevsiz bırakmak, yönettiği kimseleri de işlevsiz bırakmak demektir. Çünkü bütün organlar kalbe tabidir. Kalp düzgün işlevini yaptı mı hepsi işlevini düzgün yapar. Ancak kalp işlevini yapmayı bozuldu mu onlarda bozulur.

4- NAMAZDA ZİHNİ KARIŞTIRACAK İNSANI ZOR DURUMDA BIRAKACAK HER SORUNU GİDERMEK

A) TUVALET İHTİYACI VEYA YEMEK HAZIRKEN NAMAZA BAŞLAMAMAK

Nevevi, İbnu Nuceym ve Şevkani gibi büyük âlimler namaz kılmak isteyen kimsenin öncelikle namaz esnasında zihnini dağıtacak şeyleri daha başlamadan halletmesi gerektiğini söylemişlerdir. Ayrıca bu konuda bütün fakihlerin ittifak et-

tiklerini söylemişlerdir.³⁹ İşte bundan dolayı fıkıhçılar kişinin namaz esnasında büyük ve küçük tuvaletini zorla tutmasını mekruh görmüşlerdir. Hz. Aişe'den gelen bir rivayette Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

“Sizden hiç kimse yemek hazırken veya büyük ve küçük tuvaleti varken namaza başlamasın.”⁴⁰

Aynı şekilde canının çektiği bir yemek veya içecek kendisine gelen kimsenin de namaz kılması mekruhtur. Sahabe konuyu bu şekilde anlamıştı. Örneğin sahabeden Hz. Ömer'in oğlu Abdullah önüne yemek konulunca ve o esnada namaza başlansa yemeğini yemeden cemaate katılmazdı⁴¹

Yine İbnu Abbas ve Ebu Hureyre'nin önüne yemek ve kebab konulduğu esnada, müezzin kamet getirmeye başladı. Bunun üzerine İbnu Abbas müezzine: “Azıcık bekle şu yemeği yiyelim, ondan sonra kılalım. İçimizde yemekle ilgili bir istek varken namaza başlamayalım” dedi.⁴²

Büyük sahabe Ebu Derda'nın şu sözü ne kadarda güzeldir:

“Kişinin namazdan önce ihtiyaçlarını giderip sakın bir kafa ile kendini namaza vermesi fikhinin derinliğine alamettir.”⁴³

✦ **Önemli Uyarı:** Yukarıda söylediğimiz durumu fıkıhçılar şu şarta bağlamışlardır. Eğer namaz kılan kimse namazı veya vakti kaçırmaktan korkmuyorsa yemek ve tuvalet konusunda rahat davranabilir. Ancak vaktin çıkması, cemaati

39 Bkz Neylu'l-evtar (1/407)- el-Mecmu (4/114-117)-Avnu'l-M'abud (1/112)- el-İnsaf (2/69)- Şerhu Zerkani ala Muvatta (1/59)- Fethu'l- Bari (2/161)- Ravdetu-Talibin (1/269)

40 Müslim (67/560)

41 Buhari: Et'ima (85/5644) – Beğavi: Şerhu's-sunne (2/404)

42 Beğavi: Şerhu's-sunne (2/404) Müsnedü İbnu C'ad (6/214)

43 İbn'ul-Mübarek (Zühd: 1142)- Mervezi (kadru'salah:134)- İbnu Hacer :Ta'liku-talik (2/272-273)

kaçırma gibi endişe varsa o zaman tuvaleti gelen veya yemeği hazır olan kimse vakte hürmet adına namazı kılmalıdır. Bu Beğevi'nin tercihidir. Ayrıca imam Nevevi Bunu cumhur ule-madan nakletmiştir.⁴⁴

b) Çok Sıcak Havalarda Namazı Geciktirmek: Bütün fıkıh âlimleri namazda huşûyu engelleyecek her türlü sorunu giderme konusunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allah Resulü öğlen namazlarını yaz mevsiminde ve şiddetli sıcaklarda hemen vaktin girmesi ile kılmamış vaktin içinde daha serin bir zamana ertelemiştir. Çünkü namaz kılan birisi çok sıcak vakitte namazını kılmaya çalışırsa sıcaklık onun huşûsunu giderir.

İz ibnu Selam kavaidü'l-ahkam kitabında şöyle der: Şari (peygamber) bazen çok faydalı bir şeyi daha az faydalı olan bir şeyin önüne alabilir. Çünkü çok sıcak havalarda cemaate katılmak için yürümek kişinin huşûsunu bozar. Bundan dolayı peygamber huşûyu hemen namaz kılmanın önüne almıştır. Yine peygamber cemaate yetişmek için koşmayı değil ağır başlı ve vakarlı bir şekilde yürümeyi emretmiştir. Çünkü hızlanmak ve koşmak huşûyu gideren şeylerdir. Bu yüzden cemaati kaçırmaya sebep olsa bile huşûyu kaybetmemek adına koşmayı yasaklamıştır. Yine huşûyu engelleyen başka sebepler olursa namaz (kendi vakti içinde) ertelenir.⁴⁵

*** c) Huşûya sebep oluyorsa Namazda Gözleri kapatmak:**⁴⁶ Fıkıhçıların çoğunluğu⁴⁷ huşû elde etmeye sebep

44 Bkz. Mecmu (4/117)- – Beğavi: Şerhu's-sunne (3/404) – Fethu'l- Bari (2/161)- el-insaf (2/69)

45 Bkz. Kavaidul ahkâm fi mesalihu'l-ahkâm (1/33)

46 "Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir; Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler. "(Muminun. 1-2) ayetini tefsir eden bazı âlimler huşûdan maksadın gözleri kapamak olduğunu söylemişlerdir bkz. Kurtubi Muminun suresi. (Müt.)

47 Bkz. Fethu'l-main (1/83), Feth'ul- Vehap (1/93), Ravdatu-Talibin (1/169), İnetu-talibin (1/165), Mecmu (3/260), Fetava İz ibnu Abdusselam(40. - 41. Soru)

oluyorsa namazda gözleri yummanın caiz olduğunu söylemişlerdir. Bilinildiği gibi göz kapanınca kalbin namazla yoğunlaşması daha çok sağlanır. Çünkü göz açık olduğunda ister istemez etraftaki şeylerle meşgul olur.

İmam Nevevi namazda gözü kapatmanın mekruh olduğunu söyleyen bazı Şafi ve Hanefi âlimlerinin görüşlerini anlattıktan sonra şöyle diyor: Arkadaşlarımızdan kimsenin namazda gözleri yummayı mekruh gördüğünü duymadım. Seçkin görüş sahiplerine göre mekruh değildir. Çünkü gözleri kapatmak namaz esnasında huşûyu arttıran bir sebeptir.

d) **Vücudu Kaşımak veya Teri Silmek:** Hanefi mezhebinin meşhur imamlarından İbnu Nuceym şöyle der: Namazda boş şeylerle uğraşmak mekruhtur. Yani içinde dini bir anlam olmayan fiil ve hareket yapmak mekruhtur. Buna binaen namaz kılana fayda verecek herhangi bir eylemi yapmada hiçbir mahzur yoktur. Örneğin terlemiş kimsenin terini silmesinde hiçbir engel yoktur.

Bunu mekruh görenler ise şöyle diyorlar: Eğer teri silmeye gerek yoksa ve terlemiş kimse silme ihtiyacı duymuyorsa silmek mekruhtur. Yani insan terden dolayı rahatsız olmuyor ve huşûyu kaybetmiyorsa bunu silmesi mekruhtur. Rahatsız oluyor ve huşûsunu kaybediyorsa silmede hiçbir mahzur yoktur.

Kaşınmakta bunun gibidir. Yani kaşıntı huşûya engelse insanın namazda iken vücudunu kaşması caizdir. Ancak hiçbir ihtiyaç ve rahatsızlık yokken namazda vücudu kaşımak mekruhtur. Ancak vücudu kaşınıyorsa ve bu kaşıntı onu rahatsız veya meşgul ediyorsa bundan dolayı huşûsunu kaybediyorsa vücudunu kaşımada hiçbir sorun yoktur. Böyle bir şey namaza münafi boş bir eylem sayılmaz. Ancak parmaklarını çitlatmak vb. eylemler mekruhtur. Yine secde edeceği yer düzgün değilse onu bir kereliğine düzeltmekte sorun yoktur. Çünkü namazın ıslahına yönelik böyle bir eylem namaza ters veya boş bir şey sayılmaz.

5) **Secde Mahalline Bakmak, Sağa/Sola Bakmak:** Namaz kılariken Huşûyu artıran etkenlerden biri de secde mahalline bakmaktır. Bu âlemlerin Rabbi huzurunda olan kulun aklını ve fikrini toplamasına yardımcı olur. Böylelikle zihin dağılmaz huşûda yoğunlaşma gerçekleşir. Bu konuda gelen rivayetleri İbnu Recep ileride anlatacaktır. Yine namaz esnasında sağa sola iltifat etmekte kişiyi huşûdan engelleyeceği için mekruhtur.

Bazı âlimlere göre ise namazda sağa sola bakmak haramdır. Ancak göğüslerini sağa sola çevirirse namazı da bozular. Çünkü kibleden yönünü çevirmiş oluyor. Bununla ilgili rivayetler ileride anlatılacaktır.

6) **Namaz Esnasında Seleften Huşû Sahibi olan Kimselerin Hikâyelerini Hatırlama:** Namazda huşûyu artıran etkenlerden biriside sahabe ve tabiinden geçmiş büyüklerin namazdaki huşûlarını hatırlamaktır. Evet, onlar Rablerinin huzurunda iken huşûları nasıldı? Şimdi onların bu yönünü açıklayan faydalı bazı hikâyelerini nakletmeye çalışacağım.⁴⁸

Rivayetelere göre Abdurrahman b. Zübeyir secdesini o kadar uzatırdı ki kuşlar gelip sırtına konardı. Yine kabenin yanında namaz kılariken atılan mancınık taşı elbisesini sıyırıp geçmişti fakat o ne hareket etti ne de namazını bozdu. Namazını normal şekilde bitirip, selamını verdi. Namaz kıldığında huşûdan dolayı adeta ağaç kütüğü gibi oluyordu.

Hz. Ebu Bekir'de aynen böyleydi. Hz. Ali, namaz vakti geldiğinde yüzünün rengi değişir ve şöyle derdi: *"Emaneti eda etme vakti geldi. Öyle bir emanet ki yer gök onun sorumluluğunu almaktan korkup, çekinmiş."*

48 Bkz. Namaz ve teheccüd, Abdullah el-Eşbili s:194-195- Tazimu kadri s - lah sayf:112- İhya: (1/160-165) İbnu'l- Arabi Ahkamu'l-Kuran(3/1308)

Said b. Cübeyir şöyle demiştir: "Kırk yıldır namaz kılar-ken sağımda/ solumda kim var bilmiyorum! Çünkü ben İbnu Abbas'tan şunu duymuştum: "Huşû ile namaz; kişinin sağın- da ve solunda kim var bilmemesidir."

Mücahit şöyle demiştir: "Sahabeden birisi namaza kal- karken Allah korkusundan dolayı ruhsuz ceset gibi olduklarını görüyordum."

Bu ümmetin huşûlularından birisi olan Amir b. Abdullah, kızı yanında def çalıyor, kadınlar kendi arasında konuştuğu- çu konuşuyordu fakat o huşûdan dolayı bunları duymuyordu. Bir gün ona şöyle dediler: Sen namazda kendi kendine bir şey mi söylüyorsun? O, evet ben nefsimi şöyle diyorum "Allah'ın huzurundasın, iki yerden birisine gidiyorsun ya cennet ya ce- hennem!" Yanındakiler bizim maksadımız şuydu "sen, na- mazda iken dünyalık bir şey aklına geliyor mu veya şeytanın vesvesesini hissediyor musun? Amir cevap olarak şöyle dedi:

"Göğsüme mızrakların saplanması böyle bir şeyin olma- sından daha iyi"

*** Namazda Düşünmek Huşûya Aykırı Değildir:** Müslüman kardeşim! Namaz kılan kimsenin müslümanların dertlerini düşünmesi veya din ile ilgili bir takım şeyleri hatı- rana getirmesi huşûya ters bir hareket olmadığı için namazı bozmadır. Hz. Ömer şöyle demiştir:

"Ben namazda olduğum halde ordumu nasıl düzenleye- ceğimi düşünüyorum"⁴⁹ Yine bir başka sefer şöyle demiştir. "Ben namaz kılar-ken Bahreyn'deki cizyeyi hesaplıyorum."⁵⁰ Rivayete göre Hz. Ömer bir gün akşam namazını kıldırırken açıktan okumadı. Cemaat ona: Ey müminlerin emiri! Sen

49 Buhari- Musannafu İbnu Ebi Şeybe

50 Musannafu İbnu Ebi Şeybe

açıktan okunması gereken bir yerde okumadın. Ömer şöyle dedi: *Namaz kılariken (içimden) Medine'den çıkıp Şam'a giden bir deve hazırladım.*⁵¹

İbnu Hacer şöyle demiştir. Muhallep dediki: Gerek namazda gerekse namazın dışında düşünmekten kaçınma imkânsız gibi bir şeydir. Çünkü bu şeytanın insanı aldatmaya muktedir olduğu tek yoldur. Ancak düşünmeden düşünmeye fark vardır. Eğer ille de dünyevi bir düşünme olacaksa, kişinin kıldığı namazın rekâtlarını unutturacaksa bu kimse namazında gevşek demektir. Hz. Ömerin "*Ben namazda olduğum halde ordumu nasıl düzenleyeceğimi düşünüyorum*" sözünden maksat dinle ilgili bir düşüncedir bunun dünyalık bir şeyle ilgisi yoktur. Nevevi derki:⁵² " Namazda düşünmek veya bir şeyleri içinden geçirmek çokça olursa namaz bozulur."⁵³

* * *

51 Bkz. Fethu'l-bari (3/90) T'ağlık (2/448)

52 Bkz. El-Mecm'u şerhu'l-Muhezzeb (4114)

53 Bu zayıf bir görüştür.

NİFAKTAN KAYNAKLANAN HUŞÛ

Bir kimsenin huşûsu kalpten değilde dış görünüş itibarıyla olursa yani baktığında hareket ve tavırları huşûlu görünüyor oysaki kalbinde huşû namına bir şey yoksa; İşte buna nifak huşûsu denir. Selef bu tür huşûdan Allah'a sığınmıştır. Seleften bazıları şöyle demiştir: "Yalancı nifaktan Allaha sığının." Yalancı nifak nedir diye sorulunca şöyle dediler: "Cesedin huşûlu olması fakat kalpte huşû adına bir şeyin olmamasıdır."⁵⁴

Hz. Ömer başını önüne eğerek huşû gösteren bir gence şöyle dedi: "Ey genç başını kaldır dış görünüş itibarıyla huşûlu olmak kalpteki huşûyu artırmaz."⁵⁵

Kim kalbinde huşû olmadığı halde kendini huşûlu göstermeye çalışırsa bu nifak üstüne nifaktır.

Asıl huşû kalpte olur ve bununda temeli marifetullah'dır. Allah'ın azametini, celalini, kemalini bilmekle olur. Kim Allah'ı en iyi bilirse en huşûlu kimse o olur.

* * *

⁵⁴İbnu Ebi şeybe (7/234- 3571) – Ahmed: Zühd s: 135- İbnu'l- Mübarek- Durru'l-Mensur (6/84) Bkz. Kenzu'l- ummal (20089)
⁵⁵ Bkz. Kurtubi tefsiri (1/375)- İbnu'l- Cevzi : Telbisu'l-İblis

HUŞÛNUN MERTEBE VE DERECELERİ

Kalplerdeki huşûnun derecesi kişiden kişiye ve huşû duyulan zatı tanıma açısından farklılık arz eder.

Allah'ın kula yakınlığını, gizli saklı neyi varsa bildiğini her türlü işinde onu gözetlediğini bilen kimselerin huşûsu farklı, yaratanın cemalini ve kemalini mutaala eden, onun sevgisi ile dolup taşan ve bir an önce ona kavuşma arzusu taşıyan kimsenin huşûsu farklıdır. Onun intikamını düşünen, elem verici azabını bilen kimsenin huşûsu doğal olarak diğerlerinden farklı olur.

Allah namazda kendine yalvaranı bilir. Ona secde etmek için yüzünü toprağa süren kimseyi bilir. Yine kendine dua edeni, ondan isteyen, günahlarından dolayı seher vakti ondan bağışlanma dileyeni bilir, duasına icabet eder ve dilediğini verir. Kulun hüznünü gidermede ona yakınlık ve duasının karşılığını vermekten daha büyük bir şey yoktur. İşte bu anlayışa sahip birisinin huşûsu diğerlerinden farklı olur.

Rivayete göre Hz. Musa Allah'a şöyle dedi: "Ya Rab! Seni nerde bulabilirim! Allah cevap olarak şöyle dedi. Beni sırf benim rızam için mahzun olmuş kullarımın yanında bulabilirsin. Ben her gün onlara biraz daha yaklaşmaktayım. Eğer ben onlara yaklaşmazsam onlar yıkılırlar."⁵⁶

56 Ahmet b. Hanbel (Zühd, s: 81) İbnu Ebi Dünya (Hüzün ve keder, s: 56) Davut peygamberden de böyle bir rivayet yapılmaktadır. Hz. Davut Allah'a şöyle dedi: "Ya Rab! Seni nerde bulabilirim..."

Buna benzer bir rivayette Malik b. Dinar'dan gelmektedir. Bir gün Hz. Musa Allah'a şöyle dedi: *Ya Rab! Seni nerde bulabilirim!* Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: *Ey Musa beni sırf benim rızam için mahzun olmuş kullarımın yanında bulabilirsin. Ben her gün onlara biraz daha yaklaşmaktayım. Eğer ben onlara yaklaşmazsam onlar yıkılırlar.*"⁵⁷

Bu rivayeti Malik b. Dinar'dan rivayet eden Cafer b. Süleyman şöyle diyor: Ben Malik b. Dinar'a sordum Kalpleri kırık ne demektir? Şöyle dedi: Senin bu sorunu bir zamanlar bende bana kitabı okutana sordum. O da bana şöyle dedi: Ben bu soruyu Abdullah b. Selama soran kişiye sordum cevap olarak (Abdullah b. Selam) şöyle dedi: *Onların kalbi Allah sevgisi ile kırılmıştır.*

* * *

57 Bkz. İbrahim b. Cüneyd: Kitab'ul-Muhabbe

KALP KIRIKLIĞI ALLAH'A YAKIN OLMAYI GEREKTİRİR

Sahih sünnette kalbi kırıkların, Allah'ın kaza ve kaderine sabredip, rıza gösterenlerin Allah'a yakın olduğuna dair hadisler vardır. Ebu Hureyre Allah Resulünün şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Allah kıyamet günü şöyle diyecektir: *Ey Âdemoğlu! Ben (dünyada) hastalandım fakat sen beni ziyarete gelmedin. Kul şöyle diyecek: Ya Rab sen âlemlerin Rabbisin ben seni nasıl ziyaret edeyim! Allah şöyle diyecek: Falanca kulum hastaydı sen onu ziyaret etmedin. Eğer onu ziyaret etmiş olsaydın beni (sana vereceğim sevabımı) orda bulurdun.*

Rivayete göre Allah, Hz. Musa'ya şöyle dedi: “Başkasını değil de seni peygamber yapmamın ve yine başkası ile değil de sadece seninle konuşmamın sebebini biliyor musun?” Musa: Hayır ya Rab bilmiyorum! Allah şöyle dedi: Çünkü senin gibi bana tevazu eden kimse yok da o yüzden seni seçtim.⁵⁸ Buradaki tevazudan kasıt huşûdur. O da faydalı ilimdir. Zaten ilimden kaldırılacak olan ilk şey huşûdur.

58 EbuNueym: Hilye (6/130)

BU ÜMMETTEN İLK KALDIRILACAK ŞEY HUŞÛDUR

Allah Resulü bir gün başını göğe doğru kaldırarak şöyle buyurdu: *Bu zaman ilmin kaldırıldığı zamandır*".

Ensar'dan Ziyad b. Lübeyd: Ey Allah'ın elçisi kalpler onu ezberlemişken ve ilim sabitlenmişken kalkar mı? Bunun üzerine peygamber ona dönerek: *"Bende seni Medine'nin en anlayışlı insanı sanmıştım dedi."*⁵⁹ Daha sonra ellerinde kitap olmasına rağmen Yahudi ve Hıristiyanların nasıl saptığını onlara anlattı.

Bu hadisin ravilerinden olan Cübeyir b. Nufeyir şöyle dedi: Sonra şeddat b. Evse, Avf b. Malik'ten duyduğum (yukarıdaki) hadisi sorunca şöyle dedi: Avf doğru söylemiş. Ben sana (ilimden) ilk kaldırılacak şeyi söyleyeyim mi dedi! Ben evet söyle dedim. *İlk kaldırılacak şey huşûdur hatta o derece olacak ki tek bir kişiyi dahi huşûlu göremeyeceksin. Dedi.*⁶⁰

Tirmizi'de⁶¹ geçen bir rivayette ise şöyle denmiştir:

59 Nesai

60 Nesai (fi'l-kübra)- Tuhfet'ul- eşraf (8/211)- Ahmed (6/26)- Daremi (1/99)- İbnu Mace (4048) – Taberani (el-Kebir 18/43)- İbnu Hibban (Mevarid: 115)Hâkim (1/99)

61 Tirmizi (ilim: 2655)

“... İnsanlardan ilk kaldırılacak şey huşûdur. Hatta o seviyeye gelecek ki koca camilerde dahi tek bir tane huşûlu insan bulamayacaksınız!”

Hasan basri'nin rivayet ettiği bir hadiste Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

“İnsanlardan ilk kaldırılacak şey huşûdur.”⁶²

* * *

62 Taberani (el-Kebir 7/295- 27183)

FAYDALI İLİM

Faydalı ilim kalbe girince ona sükûnet, huşû ve Allah'a karşı tevazulu olmayı öğretir. Böyle bir şey kalbe girmez sadece dili ile insan kendini huşûlu gösterir ise, Burada menfaat değil zarar var demektir. Böyle bir şey İnsanoğlunun Rabbi huzurunda aleyhine işleyecek bir delildir. İbnu Abbas şöyle der:

“Bazıları var Kuran okur fakat bu Kuran onların boğazından aşağı geçip kalbe inmez. (dolayısıyla fayda görmezler) Ancak okunan Kuran kalbe girse ve orda kökleşse okuyan kimseye fayda verir.”⁶³

* * *

63 Muslim: (yolculuk namazı-722)- İbnu Huzeyme (538)- Abdurrezzak (8727) Ebu Ya'la (5222)- Beyhaki (3/9-4464)

DİL İLMİ VEYA KALP İLMİ

Hasan basri şöyle der: İlim iki türlüdür: Dil ilmi, kalp ilmi. Faydalı olan kalp ilmidir. Dil ilmi ise kişinin aleyhine olan ilimdir.⁶⁴

Allah Resulü bizden önce kendilerine kitap verilenlerin ellerinde (kitap) ve ilim olmasına rağmen bu ilimden fayda görmediklerini haber vermiştir. Çünkü onlar asıl önemli olan bir şartı kaybetmişlerdi. O, önemli olan şey ilmin kalbe girmesi ve kişinin imanın tadını alıp, huşû elde etmesidir. Demek ki bu ilimi sadece dilleri ile konuştular kalpleri bundan fayda görmedi. Buda Allah katında onların aleyhine olacak bir delildir.

* * *

64 Daremi (1/114) Cami'ul-ilmî ve'l-Hikem (bu kitabın yazarının eseri s:343)- Beyhaki: (2/294)

ALLAH'IN ÂLİMLERİ HUŞÛ İLE VASIFLAMASI

İlmin kalbe girip girmemesi meselesinden dolayı Allah kitabında âlimleri huşû ile vasıflandırmıştır. Bir ayetinde şöyle buyurmuştur

*"Kulları içerisinde Allah'tan hakkı ile tam korkanlar âlimlerdir"*⁶⁵

Bir başka ayetinde ise onları şöyle anlatmıştır:

*"Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkârcı gibi) midir? (Resûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakıyla düşünür."*⁶⁶

Bir başka ayetinde ise bizden önce kendilerine kitap verilmiş ehli kitap âlimlerini şöyle vafsetmiştir:

"De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar.

*Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vâdi mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır."*⁶⁷

65 Fatır (27)

66 Zümer (9)

67 İsra (107-108)

Yukarıda ilim sahipleri için anlatılan secdeye kapanmak, ağlamak, huşûlarının artması vb. vasıfların hepsi övgü içerikli olup, Allah'ın kitabını duyan herkesin kalbinde huşû duyması gereğini vurgulamaktadır. Bir ayetinde Kuran şöyle der:

*"Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa o, Rabbinden bir nûr üzerinde değil midir? Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaştırmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler. Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz."*⁶⁸

Kalp yumuşaklığı kalbe huşûnun girmesi sonucu sertliğinin gidip yumuşamasıdır. Allah bir ayetinde Allah'ın kitabını dinlediği halde kalbi yumuşamayan ve Kuran üzerinde düşünmeyenleri yermiştir:

*"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir."*⁶⁹

İbnu Mesud bu ayetle ilgili şöyle der: *"Bizim Müslüman oluşumuzla bu ayetin nazil olup bizi azarlaması arasında dört yıllık bir süre vardır"*⁷⁰

Bir başka rivayette ise şöyle denmiştir: *"Müslümanlar birbirini kınayıp, azarlamaya başlayınca şu ayet nazil oldu:*

⁶⁸ Zümer (22-23)

⁶⁹ Hadid (16)

⁷⁰ Müslim: Tefsir (4/2319- hds no: 3027)

“İman edenlerin Allah’ı anma ve O’ndan inen Kur’an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”

Bizim Müslüman oluşumuzla bu ayetin nazil olup bizi azarlaması arasında dört yıllık bir süre vardır.”⁷¹

Hz Zübeyir (r.a) bu ayetle ilgili şöyle demiştir: *“Onların (sahabenin) Müslüman olması ile bu ayetin inip onları azarlaması arasında dört yıllık bir süre vardır.”*⁷²

* * *

71 Nesai (6/481- 11568)- İbnu ebi Şeybe (7/244-35371)

72 İbnu Mace : Zühd (4192)

KURAN'IN ABİD VE SALİH KULLARA ETKİSİ

Salih kullardan birçoğu bu ayeti⁷³ duyduğunda onlarda çok farklı etkiler yapmıştır. Bazıları kalbi bu ayetten dolayı parçalandığı için ölmüş, bazıları bu ayeti duyunca tövbe edip içinde bulunduğu kötü durumu bırakmıştır.⁷⁴ Onların bu durumunu "el-İstiğnau bi'l-Kuran" kitabında anlattık.

Allah bir ayetinde şöyle buyurmuştur:

*"Eğer biz bu Kuran'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz."*⁷⁵

73 Ayetten kastımız şu ayettir:

"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir."

74 Bunlardan birisi tabiinin zahitlerinden Fudeyl b. İyad'dır. Bu zat daha önceleri yol kesen bir hırsız idi. Bir gün birisinden şu ayeti duydu: "İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi?" Bunun üzerine Fudeyl: Evet ya Rabbi vakit geldi diyerek tövbe etti sonra kötü durumdan çıktı. Kendini tamamen ilme ve ibadete verdi. Böylece tabi'in'in imamlarından birisi oldu. Bkz Kuşeyri risalesi (1/72)- İbnu Mulekkan. Tabakatu'l-Evliya s:266

75 Haşir (21)

Ebu İmran el-cevni⁷⁶ şöyle demiştir. "Allah'a yemin ederim ki Rabbimiz bize Kuran'da öyle şeyler göndermiş ki bunu bir dağa gönderseydi dağı paramparça ederdi."⁷⁷

Malik b. Dinar bu ayeti okur sonra şöyle derdi: "Kim bu ayeti okursa kalbi parçalanır"⁷⁸

Hasan Basri'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Ey Âdemoğlu şeytan sana bir vesvese verdiğinde veya nefsin sana kötü şeyler fısıldadığında Allah'ın sana yüklediği kitabı hatırla! Bu öyle bir kitap ki Allah onu dağlara yüklemiş olsaydı dağ altından kalkamaz param parça olurdu. Duymadın mı ayet ne diyor: "Eğer biz bu Kuran'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz." Allah sana düşünmen için, günahlardan vaz geçmen için bu misali veriyor. Sen ey insanoğlu sana yüklemiş olduğu kitaptan, verdiği hikmetten dolayı Allah'tan huşûlu olmaya en layık olansın.⁷⁹ Çünkü sen hesaba tabi tutulacaksın sonunda sana ya cennet ya da cehennem vardır.

* * *

76 Tabiinden olup zahid bir şahsiyettir. Aynı zamanda arifliği ve abidliği ile bilinmektedir. Basra ehlinde olup, h.128 yılında vefat etmiştir. Kendisi bir grup sahabeye yetişmiştir. Bkz. Şuzuratu'zeheb (1/175)- Safvetu'safve (3/178)

77 Ebu Nueym: Hilye (2/311)

78 İbnu Ebi Asım. Zühdu'l-Kebir s:319 - Ebu Nueym: Hilye (2/378)- Durru'l-Mensur (8/121)

79 Bkz. İbnu Kesir tefsiri (3/343)

HUŞÛSUZLUKTAN ALLAH'A SIĞINMA

Allah Resulü huşû duymayan kalpten Allah'a sığınırđı. Zeyd b. Erkam Allah Resulünün şöyle dua ettiğini rivayet etmiştir:

*"Allah'ım faydasız ilimden, huşûsuz kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyecek duadan sana sığınırım."*⁸⁰

Bu ve buna benzer farklı rivayetlerle elimize ulaşmıştır.⁸¹ Kabu'l- Ehbardan⁸² şöyle bir rivayet gelmiştir: İncil'de şöyle bir yazı vardır: *"Ey İsa! Huşûsuz kalbin ilmi faydasızdır, sesi duyulmaz ve duası kabul edilmez."*

Hasan basri şöyle demiştir: *Mümin birisine Allah'tan bu davet geldikten sonra bu davete iman eder ve bunu yakini olarak kalbine aktarır. Böylece kalbi huşûlu olur oradan gözü kulağı kısacası bütün bedeni huşûlu olur.*

Önceki müminlere Allah'tan iman daveti geldikten sonra onlar hemen iman eder sonrada imanlarını yakın rütbesine çıkartıp, Allah rızası için kalplerine oradan da göze kulağa

80 Müslim: Zikir (2722)- İbnu Ebi Şeybe (29124)- Nesai (8/260) – Ahmed (4/371)

81 Bkz. Tirmizi (3482) –Taberani (270-11020)- Hâkim (1/185)- Beyhaki (4/444)- Nesai (8/260)

82Hz. Ömer döneminde Müslüman olmuş bir zattır. H. 34 yılında vefat etmiştir. Bkz siyer-u A'lamu'n-nubela (3/489)- İbnu Sad (7/445)

huşûyu sirayet ettirirlerdi. Allah'a yemin ederim ki ben onları gördüğümde sanki Allah'ı görür gibi iman ettiklerini fark ediyordum. Onlar (şimdikiler gibi) tartışmacı, batıla dalar kimseler değillerdi. Allah'ın kitabı dışındaki bir şeyde huzur bulmuyorlardı. Kalplerinde olmayan bir şeyi dışa vurmazlardı. Onlara Allah'tan bir emir geldiğinde hemen iman ederlerdi. Bu yüzden Allah onları en güzel vasıfları ile şöyle anlattı:

“Rahmân'ın(has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) “Selam!” derler (geçerler)”⁸³

Yani halim selim insandırlar. Kimseye cahillik etmezler. Birileri kendilerine cahillik ettiğinde ona yumuşak davranırlar. Gündüzleri diğer insanlardan kötü şeyler duydukları halde yine de insanların arasında yaşarlar.

Sonra Allah onların gecesini en hayırlı gece olarak anlattı:

“Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler.”⁸⁴

Yani onlar Allah rızası için ayakları üzerine dikilirler, yüzlerini secde adına yerlere sürerler hem de Rablerinden korktukları için gözlerinden yanaklarına doğru gözyaşları akar halde. Hasan basri devamla şöyle diyor: Onlar önemli bir şeyden dolayı geceleri uyumuyorlar, gündüzleri huşû içinde yaşamlarını sürdürüyorlar. Bu önemli şey şudur:

“Ve şöyle derler: Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır. Orası cidden ne kötü bir yerleşme ve ikamet yeridir!”⁸⁵

83 Furkan (63)

84 Furkan (64)

85 Furkan (65-66)

Doğrusu onlar (sahabe) iş yaptı sizler ise temenniden öte geçemediniz. Bu temenni ve kuruntuları bırakınız. Allah sizi ıslah etsin bilmiyor musunuz Allah ne dünyada ne de ahrette kuruntulardan dolayı kimseye bir şey vermemiştir. Ah! Kalplerde yer (hayat) bulsa bu söylediklerim ne güzel nasihattir.⁸⁶

* * *

NAMAZDA HUŞÛNUN BEYANI

Allah Kullarına birçok ibadet çeşidini emretmiştir. Bu ibadetlerde kalbin huşûsu bedene sirayet eder böylece kendini dış âlemde gösteren huşû meydana gelir. Bu ibadetlerin en başında namaz gelir. Allah namazda huşû içinde olanları kitabında şöyle övmüştür:

“Namazlarında huşû içinde olan müminler kurtuluşa ermişlerdir.”⁸⁷

Said b. Cubeyir bu ayetle ilgili şöyle demiştir. *Namazda huşûludurlar yani mütevazidirler sağında kim var solunda kim var bilmezler. Allah'tan duydukları huşûdan dolayı namazlarında sağa sola bakmazlar.*

“Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın”⁸⁸

Mücahit bu ayetle ilgili şöyle demiştir: *Kunutla, huşû ile ve gözleri kapatmak suretiyle Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.*

İbnu Mübarek şöyle demiştir: *Eskiden âlimler (unutma dışında) namaza kalkınca Allah korkusundan dolayı bakışlarını sağa sola çevirmekten, taş toprakla oynamaktan, dünyalık bir şeyler düşünmekten uzak dururlardı.⁸⁹*

87 Muminun (1-2)

88 Bakara (237)

89 Bkz. İbnu'l-Mübarek, zühd (1077)

*"Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir."*⁹⁰

Bu ayetle ilgili mücahit şöyle demiştir: Burada kast edilen şey huşûdur.⁹¹ Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

"Namaz ikişer rekât olarak kılınır ve her iki rekâtın sonunda teşehhüd vardır. Namazın içinde huşû, tazarru, vakar ve en sonunda ise elleri yukarı kaldırarak Allah'tan bir şeyler istenmelidir"

Bu hadisi rivayet eden Fadıl b. Abbas şöyle demiştir: Namazda elini açmak demek elini Allah'a açıp; Ya Rab Ya Rab! Diyerek dua etmektir. Kim böyle yapmazsa namazı eksiktir.⁹²

Allah Resulü bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

*"Namaz vakti geldiğinde bir Müslüman kalkıp güzelce abdest alır sonra huşûsuna rûkûuna dikkat ederek namazını kılsa bu namazı büyük günahlar hariç daha önce işlediği günahlara kefarete olur. Bu her zaman böyledir. (tek bir namaz için geçerli değildir.)"*⁹³

* * *

90 Fetih (29)

91 Bkz. İbnu'l-Mübarek, zühd (173)- Taberi tefsiri (26/212)- Ebu Nuaym. Hilye (3/272)

92 Tirmizi (385)- Ebu Davut (1296)- Ahmed (1/211) İbnu Huzeyme (2/220) Buhari ve İbnu Huzeyme bu hadisi zayıf görmüşlerdir.

93 Müslim (1/207,228) - Abd b. Humeyd (1/49)- Ahmed (2291)- İbnu Hiban (1044)- Beyhaki (2/290,3397)

NAMAZDA HUŞÛ GÖRÜNTÜSÜ VERECEK DURUMLAR

Namazda huşû ve tevazu kıyam esnasında sağ eli sol elin üstüne koymak suretiyle yapılır. Ahmed b. Hanbel'e niçin namazda sağ el sol elin üstüne konur diye sorulunca şöyle demiştir: "Bu, güçlü olan bir zatın huzurunda zilletini izhar etmek anlamına gelir." Mısırlı vaiz olan Ali b. Muhammed bu cevabı çok sevmiş ve ilim bundan daha güzel bir cevap duymadım demiştir.

Rivayetlere göre bişr b. Hafî⁹⁴ şöyle demiştir: "Tam kırk yıldır namazda elimi elimin üstüne koymak istiyorum fakat kalbimde olmayan bir huşûyu dışa yansıtma korkusundan bunu yapmıyorum."⁹⁵

Ebu Hureyre Allah Resulünün şöyle buyurduğu söylemiştir:

"Kişi kıyamet günü namazdaki huşûsunun miktarına göre haşrolunur."

Bu hadisin rivayet halkasında ismi geçenler hadisi şöyle tefsir etmişlerdir: "Kişi sağ eli sol elini tutmuş ve biraz eğik şekilde haşrolunacaktır. Ebu Salih el-Samman ise şöyle diyor: İnsanlar kıyamet günü bu şekilde (bir elini diğerinin üstüne koyarak) haşrolunacaktır.

94 Bkz. Şuzurat'u-z'zeheb (2/60) -Hilye (8/336)- Tabakatu'l-Hanabile (1-4277)

95 Bkz. Hatip el-Bağdadi Tarihu-Bağdad (14/399-425)

NAMAZDA AYAKTA DURMAK ALLAH'IN HUZURUNDA DURMAYA BENZER

Böyle bir düşünce ile namaz kılan birisi kendini hesap vermek için Allah'ın huzurunda hisseder. Zinnun,⁹⁶ abid kişileri şöyle vasfetmiştir: *Onlardan birisini namaz kılmaya kalkınca mihrapta durur, efendisinin sözleri ile açılış yapar. Sonra içinden bu makamın bütün insanların huzurunda durduğu âlemlerin Rabbi olan Allah'ın makamı olduğunu geçirir. Hemen kalbi ürperir ve aklı gider.*⁹⁷ Bu onun Allah'a yönelmesini ve başka bir şeye iltifat etmemesini sağlar. Bu da iki şekilde olur.

1- Kalbi kendisine helal olmayan bir şeye yönelmez, tamamen kendini Allah'a verir. Allah Resulü abdest ve sevabı ile ilgili şöyle buyurmuştur:

*"Eğer abdest alan kimse kalkar namaz kılar, Allaha hamd eder onu layıkı ile överse ve kalbini Allah'a verirse, annesinden doğduğu günde olduğu gibi günah ve hatalardan temizlenir."*⁹⁸

96 Fakih, zahid ve tasavvufun pirlilerindendir. Tasavvuf ilmi ile ilgili olarak ilk konuşan kimsedir. H. 245 yılında vefat etmiştir. Bkz, Şuzurat (1/107)-

Hilye (9/331)- tarihu Bağdad (8/393)

97 Ebu Nuaym: Hilye (9 / 331)

98 Müslim (732)- Ahmed (4/13\17060)- Beyhaki (1/18)

2- Sağına soluna bakmaz, bakışlarını secde mahalline yönlendirir. Bu kalbin huşûsu ve başka şeylere bakmaması için gerekli olan bir şeydir. Bundan dolayı seleften bazıları namaz kılan bir adamın boş şeylerle iştiğal ettiğini görmüş ve şöyle demiştir: *Bu adamın kalbi huşûlu olsaydı diğer azaları (organları) da huşûlu olurdu.*

Ebu Hureyre Şöyle demiştir. Allah Resulü önceleri namaz kılariken sağına soluna bakardı. Sonra Allah, "Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir; Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler" ayetini indirdi. Bundan sonra Allah Resulü namazlarını huşû ile kıldı, sağına soluna bakmadı.⁹⁹

* * *

⁹⁹ Taberani (4 /240)- Hâkim: Müstedrek (2/426)

FİTNELER İNSANDAN HUŞUYU GÖTÜRÜR

Ümmü seleme¹⁰⁰ şöyle buyurmuştur: "Peygamber döneminde birisi namaz kılarken gözleri ayaklarının dışında bir yere bakmazdı. Sonra Allah Resulü vefat etti. İnsanlar bu dönemde namaz kılarken gözleri secde mahalline bakardı. Ömer öldüğü zaman insanlar namaz kılardı fakat gözleri kible tarafının dışında bir yere bakmazdı. Sonra Osman öldü! İşte fitneler bu süreçte başladı. Artık insanlar namazlarında sağa sola bakmaya başladılar"¹⁰¹

Hiz. Aişe derki: Ben peygambere namazda sağa sola iltifatları sordum, bana şöyle dedi:

"O, şeytanın kulun namazından çaldığı şeylerdir." ¹⁰²

* * *

100 Allah Resulünün eşlerinden olup ilk hicret eden kadındır. Allah Resulünden birçok hadis rivayet etmiştir. Bkz. Usdu'l-Gabe (5/588)- il-İsabe (4/423)

101 İbnu Mace (1634)- Taberani (4/ 368- 4456), (9/49-9104) Bu hadisi Munziri hasen kabul etmiştir: (1/192), Bkz. Misbahu-Zucaceti (1/544)

102 Buhari (751- 3291)- Nesai (3/8)- İbnu Huzeyme (484)- İbnu Hibban (2287)

NAMAZDA SAĞA SOLA BAKMAYI YASAKLAYAN HADİSLER

Ebu Zerr'in¹⁰³ rivayetine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur: Kul namazda sağa sola bakmadığı müddetçe Allah ona yönelir. Eğer sağa sola bakarsa Allah artık ona kıldığı namazında yönelmez¹⁰⁴

Allah Resulü bir hadisinde şöyle buyurmuştur.

*"Allah, Zekeriyya'nın oğlu Yahya peygambere yerine getirmesi için beş şeyi emretti. Sonra Allah Resulü bu beş şeyden birisini şöyle anlattı: ". . . Allah size namazı emretti. Kul namazda sağa sola bakmadığı veya başka bir şeyle uğraşmadığı sürece Allah yüzünü onun yüzüne çevirir. Öyle ise namaz kılarlarken sağa sola bakmayın."*¹⁰⁵

Ata şöyle diyor: Ben, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini duydum: Sizden biriniz namaz kılarlarken sağa sola bakmasın çünkü namaz kılan kimse Rabbi ile konuşuyor. Rabbi onun

103 "Ebu Zer'den daha güzel lehçeli kimse yoktur" h. 36 yılında vefat e-
miştir.

104 Ebu Davut (909)- Ahmed (5/172)- Daremi (1423)- Nesai (1195) İbnu
Huzeyme bu hadisi sahih kabul etmiştir (1/244)- Hâkim (1/361) Zehebi
bu hadisi sahih kabul etmiştir.

105 Tirmizi (2863)- Ahmed (4/202)- Teyalisi (1161)- İbnu Huzeyme (2483)
- İbnu Hibban (6233)- Ebu Ya'la (1571) İbnu Huzeyme, Tirmizi ve İbnu
Hibban bu hadisi sahih kabul etmişlerdir.

önündedir ve namaz kılan kimse onunla konuşuyor, başka şeylerle ilgilenmesin.¹⁰⁶

Ata şöyle diyor: "Allah şöyle buyurmuştur: "Namazda kime yöneliyorsun? Yöneldiğin kimselerin en hayırlısı benim."¹⁰⁷

Rivayetlere göre Allah, Musa peygambere şöyle vahyetti: Ey Musa huzurumda kıyama durduğun zaman, zelil ve hakir bir kul olarak dur. Nefsini kına çünkü o kınanmaya daha layıktır. Bana korkan bir kalp ve doğru bir dile ile yalvar.¹⁰⁸

* * *

106 Abdurrezzak (2/357- 3270)

107 Bu hadis hasendir. Bkz. Keşfu'l-Estar (553)

108 Ebu Nueym Hilye (6/55)

RÜKÛ VE SECDELER ALLAH'A KARŞI ZELİL BİR DURUŞU GÖSTERİR

Rükû dış görünüş itibarıyla Allah'a karşı zillet ve muhtaç olma anlamına gelir. Böyle bir anlam içerdiği için bazı Araplar secde ve rükûyu sevmezlerdi. Daha ilginç peygambere biat eden bazıları namazda rükû yapmama şartını koşmuşlardır. Yani secdeye giderken rükûdan muaf tutulmayı istemişlerdir. Allah bir ayetinde şöyle buyurmuştur:

"Onlara: "Allah'ın huzurunda eğilin!" denildiği vakit eğilmezler."¹⁰⁹

* * *

RÜKÛ HUŞÛYA DELALET EDER

Tam rükû kalbin Allah'a itaati ve ona karşı zillet duyması ile mümkündür. Böylece kul hem içi ile hem de dışı ile Allah'a tam itaat ettiğini göstermiş olur. Bundan dolayı Allah Resulü rükûsunda şöyle dua ederdi:

"Allah'ım! Gözüm kulağım, etim kemiğim ve ayağım sana karşı huşû içindeler."

Buda gösteriyor ki Allah Resulünün rükû esnasında Allah'a itaati bedeninin bütün azaları ile olmaktadır. Bu organların en büyüğü ve onların kralı konumunda olan kalptir. Kalp, huşûyu yakaladı mı diğer bütün organlar peşine takılır ve onlarda huşûlu olur.

* * *

SECDENİN HUŞÛYA DELALET ETMESİ

Kulun Rabbine karşı zilletini tam olarak gösterdiği yerlerden biriside secdesidir. Çünkü kul bedeninin en şerefli organlarından birisi olan yüzünü toprağa sürmekle Allah'a karşı zillet ve ihtiyacını açığa çıkarmaktadır.

Bu kadar önemli olan bu eylemi mümin birisi yaptı mı Allah onu kendine yaklaştırır. Allah Resulü şöyle buyurmuştur:

*"Kulun Allah'a en yakın olduğu an secde de olduğu andır."*¹¹⁰

Bir ayette ise şöyle buyrulmuştur: *"Allah'a secde et(mek sureti ile ona) yaklaş."*¹¹¹ Secde etmek bazı kibirli müşriklere ağır gelmektedir. Bazıları o kadar ileri gittiler ki şu sözü bile söylediler *"Secdeye gidip avretimin yukarı kalkmasını sevmiyorum!"* Bazıları ise işi eğilerek değil de yerden bir avuç toprak alıp, hiç eğilmeden bu toprağa secde etmeye kadar götürmüştür.

Bilindiği gibi İblis Allah'ın huzurundan secde emrine karşı gösterdiği kibir yüzünden kovulmuştur. Bundan dolayı bir mümini secde ederken görünce ağlayarak şöyle diyor:

*"Âdemoğlu secde ile emrolundu hemen secdesini yaptı ona cennet var. Ben ise secde ile emrolundum fakat bu emre isyan ettiğim için cehenneme gireceğim"*¹¹²

110Müslim (482)- Ebu Davut (875)- Beğavi (658)

111 Alak (19)

112 Müslim (81/133)- Ahmed (2/440)- İbnu Mace (1052)- İbnu Huzeyme (549)

SECDE VE RÜKÛDA UBUDİYET MAKAMINA ŞAHİT OLMA

Kulun secde ve rükû esnasında Allah'a olan huşû ve tevazusu şöyle bir anlam içermektedir: Allah'ım sen izzet, azamet ve Kibriya sahibisin ben ise zillet ve tevazu sahibiyim. Bundan dolayı kuldun rükû esnasında şöyle demesi istenmektedir. "Sübhone Rabbiye-lazim, secdesinde ise sübhane Rabbiye'l-ala"¹¹³

Allah Resulü bazen secdesinde şöyle derdi. "Sübhone z'il-mülki ve'l-melekuti ve'l-ceberuti ve'l-kibriyai ve'l-azameti"¹¹⁴

Bir rivayete göre Allah Resulü şöyle demiştir:

"Kardeşim Davut peygamberin dediği gibi şöyle diyorum:

"Yüzümü efendim için toprağa sürüyorum. Yüzlerin toprağa sürülmesi efendimin hak ettiği bir şeydir."¹¹⁵

Hasan Basri şöyle demiştir: "Namaza kalktığın zaman Allah'ın sana emrettiği gibi kalk. Unutma ve sağa sola iltifattan kaçın. Allah sana bakarken başka şeylere bakmaktan kaçın. Allah'tan cenneti isterken ve cehennem azabından ona

113 Müslim (772)-Ebu Davut (871) İbnu Huzeyme (1334)- Nesai (3/226)

114 "Anlamı. Ben mülkün sahibi, her şeye gücü yetenkahhar ve azamet sahibi olan zatı bütün noksanlıklardan tenzih ederim."

115 Bu zayıf bir hadistir. Bkz. İbnu'l-Cevzi; ilelu'l-mütenahiye (2/558/ 917-918)- Beyhaki (3/385)

sığınırken sakın ola ondan gafil kalmayasın, ağzından çıkanı kulağın duysun!"¹¹⁶

Osman b. Ebi dehreş şöyle demiştir. Duyduğuma göre Allah Resulü bir kere namaz kıldırdıktan sonra cemaate şöyle demiş: "Bu sureden eksik okuduğum bir şey var mı?. Arkasındaki cemaat bilmiyoruz demiş. Ubeyb. Kab: Evet, ey Allah'ın Resulü şu şu ayeti okumadınız demiş. Bunun üzerine Allah Resulü:

"Bu millete ne oluyor da kendilerine Allah'ın kitabı okunuyor fakat neyin okunup neyin okunmadığını bilmiyorlar. İsrail oğullarının kalbinden Allah'ın azameti bu şekilde çıkartıldı. Onlar bedenleri bu işe (ibadete) katılıyor fakat kalpleri katılmıyor. Allah, bedeni ile beraber kalbi katılmayan kimsenin amelini kabul etmez."¹¹⁷

Bu durumu ifade eden çok rivayet vardır.

* * *

116 Muhammed b. Mervezi. Tazimi-s, salah (140)

117 Bu hadis zayıftır. Bkz. Muhammed b. Mervezi. Tazimi-s, salah (140)-
Mecmu'u-zevaid (2/69)

Not: Allah Resulünün Ubey b. Ka'b'a namazda kir şey unuttum mu diye sorması kesiti sahihtir.

SALİH KULLARIN NAMAZI

Asım b. Yusuf.Hatem el-Asam'ı gördü. (O, meclisine gelmiş insanlara konuşuyordu.) Ona şöyle dedi. Ey Hatem!Sen güzel namaz kılıyorsun? Hatem: evet dedi. Peki, namazını nasıl kılıyorsun? Hatem şöyle dedi: İşimi yapıyorum, huşû ile yürüyorum. Niyetle giriyor, azametle tekbir getiriyorum. Tertil ve tefekkür ile Kuran okuyorum. Rükûya huşû ile gidiyorum. Tevazu ile secde ediyorum, teşehhüd için oturuyor ve niyetle selam veriyorum. Sonunda ise Allah'a ihlâsla bitiriyorum. Bittikten sonra korku ile nefsimi dönüyorum. Tek endişem Allah'ın benden bu ameli kabul etmemesi.Ölünceye kadar namazımı (bütün gayretimle) korumaya (terk etmemeye) çalışıyorum. Bu güzel cevabı duyan Asım b. Yusuf Hatem'e: konuşmana devam et,¹¹⁸ sen güzel namaz kılıyorsun dedi.

* * *

118Ebu Nuaym, Hilye (8/74)

SALİH KULLARIN NAMAZI

Asım b. Yusuf.Hatem el-Asam'ı gördü. (O, meclisine gelmiş insanlara konuşuyordu.) Ona şöyle dedi. Ey Hatem!Sen güzel namaz kılıyor musun? Hatem: evet dedi. Peki, namazını nasıl kılıyorsun? Hatem şöyle dedi: İşimi yapıyorum, huşû ile yürüyorum. Niyetle giriyor, azametle tekbir getiriyorum. Tertil ve tefekkür ile Kuran okuyorum. Rükûya huşû ile gidiyorum. Tevazu ile secde ediyorum, teşehhüd için oturuyor ve niyetle selam veriyorum. Sonunda ise Allah'a ihlâsla bitiriyorum. Bittikten sonra korku ile nefsimi dönüyorum. Tek endişem Allah'ın benden bu ameli kabul etmemesi.Ölünceye kadar namazımı (bütün gayretimle) korumaya (terk etmemeye) çalışıyorum. Bu güzel cevabı duyan Asım b. Yusuf Hatem'e: konuşmana devam et,¹¹⁸ sen güzel namaz kılıyorsun dedi.

* * *

118Ebu Nuaym, Hilye (8/74)

DUANIN (KULUN) ALLAH'A KARŞI TEVAZU VE ZİLLETİNİ İFADE ETMESİ

Kulun Allah'a karşı zillet ve tevazusunu gösteren ibadetlerden biriside duadır. Allah bir ayetinde şöyle buyurmuştur:

*"Rabbimize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmeyiz."*¹¹⁹

*"Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı verdik; eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı (huşû) içindeydiler."*¹²⁰

Duada özellikle kulun Rabbine karşı tevazu ve zilletini gösteren anlar ellerin kaldırıldığı anlardır.

Allah Resulü birçok yerde elini kaldırarak dua etmiştir. Bu yerlerin başında yağmur duası gelmektedir. O koltuğunun altındaki beyazlıklar görülünceye kadar yağmur duasında ellerini kaldırmıştı.¹²¹ Yine hac mevsiminde Arafat'ta akşamleyin dua ederken ellerini çokça kaldırmıştır.

119 Araf (55)

120 Enbiya (90)

121 Buhari (1030-1031)

İbnu Abbas şöyle demiştir. "Ben Allah Resulünü Arafat'ta yemek isteyen bir miskin gibi dua ederken ellerini kaldırdığını gördüm."¹²²

Salihlerden bazıları geceleyin başını önüne eğer sessizce ellerini bir dilenci gibi uzatır dua ederdi. Bu zilleti, ihtiyacı ifade etmede en abartılı durumdur..

* * *

122 Zayıf hadis. Taberani (2892-2893)- İbnu Adi, Kamil: (2/350)- Beyhaki. (5/117)

DUA ESNASINDA KALBİN KENDİNİ MUHTAÇ BİLMESİ VE HÜZÜNLÜ OLMASI

Kulun Allah'a karşı zillet ve tevazusunu gösteren alametlerden biriside duada kalbin hüzünlü olması ve Allah'a karşı kendisini muhtaç hissetmesidir. Çünkü duaya icabet kişinin ihtiyacına göredir.¹²³ Bir hadiste şöyle denmiştir:

*"Allah, gafil ve boş kalpten çıkan duaya icabet etmez"*¹²⁴

Yine dua esnasında ihtiyacını söylerken; dili ile fakrını, ihtiyacını, zilletini ve istemede ısrarcı olduğunu izhar etmelidir. İmam Evzai¹²⁵ şöyle demiştir: *"Bize söylenenlere göre Allah katında en faziletli dua ısrar edilen ve Allah'a çok tazarru yapılan duadır"*

Allah Resulü Arafat'ta şöyle dua etmiştir: *"Allah'ım yerimi biliyorsun, sözümü işitiyorsun, hiçbir şeyim sana gizli değil! Ben, fakir ve ihtiyaç sahibiyim. Yardım isteyen, korkan ve günahını itiraf eden birisiyim. Senden bir miskinın isteği gibi istiyorum ve zelil ve günahkâr birisininin yalvarıp yakarması gibi"*

123 Bir kişi dua ederken kendisini muhtaç hissetmiyorsa niçin dua ediyor ve niçin Allah duasına icabet etsin? Hikmet sahibi Allah ihtiyacı olana verir. İhtiyacı olmayana vermek bir çeşit israftır. (Müt.)

124Tirmizi (3479)- Hâkim (1/671)- Taberani: el-Evsat (5109)

125 Abdurrahman b. Amr el-Evzai: Kendi döneminin şam imamlarında -dır. İbnu Sad onun için: Güvenilir, emin ve çok hadis rivayet eden birisidir. H.157 de vefat etmiştir.

sana yalvarıp yakarıyorum. Kör ve korkar birisinin duası gibi sana dua ediyorum. Sana boyun eğen, cesedini senin önünde eğen, gözünden yaş döken, burnunu önünde eğen birisi olarak sana dua ediyorum. Allah'ım beni duası kabul edilmeyenlerden etme! Allah'ım bana rahmet ve şefkat et. Sen kendisinden istenilenlerin ve verenlerin en hayırlısısın."¹²⁶

Bazıları şöyle dua ederdi: "Allah'ım senin izzet ve celaline karşı benim zilletim, zenginliğine karşı ise fakirliğim vardır."

Tavus¹²⁷ şöyle demiştir: Bir gün Hz. Ali'nin oğlu Hasan odasına girdi ve namaz kıldı. Secde esnasında şöyle dua ettiğini duydum: Kulcuğun kapına geldi, fakirin (kulcuğun) kapına geldi. Miskin kulun kapına geldi, dilencin kapına geldi. Tavus sözlerine şöyle devam ediyor. Bu duayı ezberledim ve ne zaman sıkıntı anında bununla dua etsem sıkıntım hemen gidiyor.¹²⁸

Tasavvufçulardan ibnu Bakaveyhi şöyle demiştir: Abitlerden bazıları seksen defa yaya olarak hac yapmıştı. Bir keresinde tavaf esnasında ey sevgilim diye hitapta bulunmuştu! Bunun üzerine bir ses geldi ve şöyle dedi: Miskin olup sonra dost olmak hoşuna gitmez mi? Bunu duyan kişi şöyle diyor: Sesten sonra düşüp bayıldım. Daha sonra Allah'ım ben miskin kulunum sevgilim dediğim için senden beni bağışlamamı istiyorum dedim.

¹²⁶ Bu hadis zayıftır. Taberani ,el-Kebir (11405)- es-sağir (1/16)- İbnu'l-Cevzi: el-ilel'ul-mütanahiye (2/360) Hatib el Bağdadi (6/163)- İraki: Tehricu İhya (2/662)- Heysemi (3/255)

¹²⁷ Tabiinin büyüklerindedir. Elli sahabeyi görmüştür. Fakih ve muhaddi -tir. Zahitlerin büyüklerindedir. H. 101 yılında Mekke'de vefat etmiştir. Bkz. Tabakatu İbnu Sad (5/537)- Siyeru'nubela (5/38)

¹²⁸ Bkz. İbnu'l-cevzi: Muntazam (6/329)- Zehebi: Siyer (4/393)- Safvetü'safve (2/100)

MİSKİNLERİ SEVME İLE İLGİLİ BÖLÜM

Allah Resulü duasında şöyle buyururdu: "Allah'ım beni miskin (fakir) olarak yaşat, miskin (fakir) olarak ruhumu al ve beni ahirette miskinler (fakirler) le beRaber haşret!"¹²⁹

Tirmizi'nin aynı rivayette şu fazlalığı var. (Bu duayı peygamberden duyan Hz. Aişe niçin miskinlerden olmak istiyorsun diye Allah Resulüne sorunca) "çünkü onlar zenginlerden kırk yıl erken cennete girecekler" demiştir. Devamında ise: "Ey Aişe bir hurma parçası bile olsa fakire ver onu boş çevirme, Ey Aişe fakirleri sev ve onlara yaklaş (veya onları kendine yaklaştır) çünkü böyle yaparsan Allah'ta kıyamet günü seni kendine yaklaştırır."¹³⁰

Ebu Zer şöyle demiştir: "Allah Resulü bana fakirleri sevmemi ve onlara yakın olmamı vasiyet etti."¹³¹

129 Tirmizi, Zühd (2352), İbnu Mace : Zühd (4216) Ubeyd b. Humeyd (munteğabı- Müsned: 1002), Beyhaki: Sünen (7/12), Taberani. Dua (1426), Hakim (4/322) Zehebibu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bazıları bu hadisi zayıf görmüşlerdir. Yine Suyuti ve Alai bu hadisi hasen kabul etmişlerdir. Bkz. El-Leali (2/174), makasid

130 Bu hadis zayıftır. Tirmizi (814)- Abd b. Humeyd (1002)- Beyhaki (7/12) Tirmizi bu hadisi zayıf görmüştür fakat fakirlerden zenginler kırk yıl önce cennete girecekler kısmı Müslim'de vardır. Bkz. Müslim (2979)- Ahmed (2/169-3/323)- İbnu Mace (678)- Tirmizi (2355)

131 Bu hadis hasendir. Ahmed (5/159)

Uyku ile ilgil Muaz b. Cebel hadisinde Allah Resulü şöyle buyurmuştur: *"Senden hayırlı işler yapmayı, kötü fiilleri terk etmeyi ve miskinleri sevmeyi istiyorum."*

Burada geçen miskin kelimesi kalbi miskin olan ve Allah'a itaat eden kimse anlamındadır. Ancak bu durum genelde fakirlerle beraber olan bir halettir. Çünkü mal genel olarak insanı azdırır. Enes b. Malik'in hadisi buna şahittir ancak hadisin isnadı zayıftır.¹³²

Ebu Zer'den gelen bir rivayette Allah Resulü şöyle buyurmuştur: *"Fakirlik, nefsin fakirliğidir. Zenginlik ise kalp zenginliğidir."*

Bir başka hadiste ise şöyle buyurmuştur: *"Zenginlik nefsin zenginliğidir."*

Bu nedenle dir ki, imam Ahmed, İbnu Uyeyne, İbnu Vehb ve bir grup büyük imam şöyle demiştir: "Allah Resulünün Allah'a sığındığı fakirlik nefis fakirliğidir."¹³³ Kimin kalbi

¹³² "Allah'ım unutturan fakirlikten ve azdıran maldan sana sığınırım." Ebu Yala (2352)- Taberani (8977)- İbnu Ebi Şeybe (29378)

¹³³ Allah Resulü bazı hadislerinde fakirlerden olmayı istemiş bazen de fakirlikten Allah'a sığınmıştır. Zıt gibi görünen bu iki durumu bir gurup İslam âlimi açıklamıştır. Örneğin: İbnu Abdilber, Kurtubi, Beyhaki ve İbnu Hacer... Onların açıklamalarının özeti şöyledir: Allah Resulünün Allah'a sığındığı fakirlik iki türdür. Bunlar: **Nefis fakirliği**: Bu tür fakirlik Kullun, Allah'ın kendisine verdiği rızka kanaat etmeyip, bütün hırs ve arzusu ile rızkını artırmaya çalışmasıdır. Bu tür insanlar bir fırsatı kaçırdıklarında çok üzülürler. Allah'ın kendilerine yetecek kadar verdiği ile yetinmez. Bu tür insanların çok malı da olsa fakirdirler. Ancak Allah'ın kaza ve kaderine teslim olmuş, kendisine verilene kanaat etmiş kimse böyle değildir.

İkincisi: Bildiğimiz fakirliktir! Bundan dolayı Allah, peygambere şöyle hitap etmiştir: *"Rabbin, Seni fakir bulup zengin etmedi mi?"* Allah Resulünün zenginliği ancak kendisinin ve ailesinin günlük yiyeceği kaddardı! Allah Resulü öldüğünde onun zenginliği Allah'ın kendisine fey olarak verdiği şeylerle sınırlıydı. Bundan dolayı Allah Resulü unutturan fakirlikten ve azdıran zenginlikten Allah'a sığınır. Bundan anlaşıyor ki

Allah'a karşı huşû ve itaat ediyorsa o kimse (malı çok olsa da) miskindir.¹³⁴

Dış görünüş itibarıyla miskin ve huşûlu olan fakat kalbinde huşû ve meskenet olmayan kimse huşûlu değildir belki de cabbar ve mütekebbir kimsedir.

Allah Resulü üstünde siyahî bir kadının durduğu bir yoldan geçiyordu. Bir adam o kadına falan yere gitmek için hangi yolu kullanmam gerekir diye sordu. Kadın ister sağdan ister soldan diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü: bırakın o kadını çünkü o mütekebbir birisidir. Yanındakiler: Ey Allah'ın Resulü bu kadın kendini miskin olarak gösteriyor dediler. Allah Resulü. Hayır, (dıştan miskin olarak görünse de) kalbinde kibir vardır buyurdu¹³⁵.

* * *

hem zenginliğin hemde fakirliğin kınanacak yönleri vardır. İşte zit gibi algılanan bu tür hadisleri bu şekilde anlamak gerekir. Bkz. Fethu'l-Bari (11/272)- Beyhaki, Sunenu'l-Kübra (7/12)- Tuhfetu'l-Ahvazi (7/180)- Telhisu'l-Habir (3/123)

134 Türkçede miskin: Zavallı anlamında kullanılmaktadır. Yani beceriksiz kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Bizim burada kast ettiğimiz miskin kelimesi kesinlikle bu anlama gelmemektedir. (Müt)

135 Bu hadis zayıftır. Nesaiel Kübra:(6/143)- Amelu'l-leyl (557)- Ebu Yala (6/34)- Taberani, Evset (8/122)- Ebu Nuaym, Hilye (6/291)

DIŞ GÖRÜNÜŞ İTİBARIYLA TEVAZULU, İÇTEN KİBİRLİ OLMAK

Hasan Basri şöyle demiştir. Bazı insanlar tevazuyu elbise-lerinde gösterip, kibri de kalplerinde gizlemişlerdir. Onlar yün- den elbise giyerler fakat o elbisenin içinde olmakla beraber tahtında oturan kraldan daha kibirlidirler.¹³⁶

Bir kişi Allah Resulüne şöyle dedi. Ey Allah'ın elçisi: Bir kişi elbisenin ve ayakkabısının güzel olmasını istiyor! (bu kimse kibirli sayılır mı) Allah Resulü şöyle dedi. *Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir, hakkı tanımama (inkâr) ve insanları küçük görmedir.*¹³⁷

Buradan anlaşılıyor ki güzel elbise giymenin kibirle uzak- tan yakından hiçbir ilgi ve alakası yoktur. Kibir dediğın şey kalpte olan şeydir ve hakka boyun eğmeyip, direnmek ve in- sanları küçük görüp, basite almaktır.

Kim kendi içinde büyüklük taslarsa ve aynı zamanda diğeri insanları küçük görürse, hakka kibirden dolayı boyun eğmezse o kimse mütekebbirdir. Elbisesi, ayakkabısı güzel ol- masa bile durum bundan ibarettir.

¹³⁶İbnu Ebi dünya: Tavadu' ve'l-Humuls: 90

¹³⁷Müslim (91/147)- Ebu Davut (914)- Tirmizi (1999)

Bir kimse Allah'a olan tevazusundan dolayı güzel elbise giymezse¹³⁸ böyle bir şeyin kendisinde kibir yaratacağını inanırsa bu tavrı övülmeye değer bir tavidir. İbnu Ömer giyim kuşam konusunda böyle yapardı.

Allah Resulü çok renkli bir elbise giydi fakat onun hakkında şöyle dedi "Bu elbise az önce kıldığım namazda beni gaflete soktu." Allah Resulünün böyle yapması yukarıda anlattığımız durumu haklı çıkarmaktadır.

* * *

138 Bu konuda şöyle bir hadis vardır: "Kim gücü yettiği halde Allah'a olan tevazusundan dolayı güzel elbise giymeyi terk ederse, Allah kıyamet günü bütün herkesin huzurunda onu çağırır ve istediği iman elbisesini giyme konusunda onu tercihi ile baş başa bırakır." Tirmizi (2481)- Hâkim (1/130)- Beyhaki (3/272)- Ebu Yala (3/60)- Ahmed (3/439) Tirmizi bu hadisi hasen, Hâkim ise sahih kabul etmiştir.

KULLUK MAKAMININ FAZİLETİ

Allah Resulünün krallığa tercih ettiği bir şey var ki oda kulluk makamıdır. Adamın birisi Mekke'nin fethi esnasında Allah Resulünün huzuruna geldi fakat korkudan titriyordu. Allah Resülü ona: "Sakin ol ben kral falan değilim. Ben güneşte kurutulmuş tuzlu et yiyen bir kadının oğluyum dedi"¹³⁹

Bir keresinde şöyle buyurmuştu: "Beni Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı haddinden fazla övüp, göğe çıkarttıkları gibi övmeyin. Ben bir kulum. Beni anlatırken Allah'ın kulu ve elçisi olarak anlatın!"¹⁴⁰

Bir gün Allah Resülü Cebrail ile otururken Cebrail göğe baktı! Birden bir meleğin geldiğini gördü. Sonra şöyle dedi: Bu melek yaratıldığı günden beri ilk kez yeryüzüne iniyor. Melek inince Peygambere şöyle dedi: "Ey Muhammed: Rabbin, kral (peygamber) mi yoksa sade bir kul peygamber mi olmayı tercih etmen için beni sana gönderdi"¹⁴¹

Allah Resülü şöyle buyurmuştur: "Bir kul nasıl yiyorsa bende öyle yiyorum. Bir kul nasıl oturuyorsa bende öyle oturuyorum. Çünkü ben kulum!"¹⁴²

¹³⁹İbnu Mace (3312)- Hâkim (3/50)- Taberani: Evsat(1260)

¹⁴⁰Buhari (6830)- Teyalisi (2424)- İbnu Hibban (413)- Ahmed (1/23)

¹⁴¹Ahmed (2/231)- İbnu Hibban (6365)- Ebu Yala(10/491)

¹⁴²İbnu Sad (1/371)- Abdurrezzak (19554)- Beyhaki (5975)- İbnu'l-Mübarek: Zühd , s:193

Hz. Aişe'nin rivayetine göre Allah Resulü şöyle buyurmuştur: *Bana bir melek geldi ve şöyle dedi: Rabbin sana selam söylüyor ve diyor ki dilersen kral peygamber, dilersen kul peygamber ol. (Hangisini tercih edersin?) Bu arada Cebrail bana tevazulu olmamı işaret etti. Bende o meleğe kul peygamber olmayı tercih ettiğimi söyledim. Aişe derki: Bu olaydan sonra peygamber; (kralların yaptığıının tam tersine) yerken bir yere yaslanmaz ve şöyle derdi. Ben sıradan bir kul gibi yiyorum¹⁴³ ve sıradan bir kul gibi oturuyorum.”¹⁴⁴⁻¹⁴⁵*

Bazı arifler şöyle demiştir: Kim kulluk iddiasında bulunur fakat arzusunu terk etmezse iddiasında yalancıdır. Kulluk, arzularını bitirip kendini tamamen yaratıcısının arzusuna veren ismini onun koyduğu (kul) ismi ile değiştiren, onun vasıfladığı sıfatla vasıflanan için doğru bir iddiadır. Böyle bir kulun ismi ve şöhreti olmaz onun tek ismi kuldur. O, yaratanına ibadet dışındaki bütün çağrılara kapalıdır.

* * *

143 Yani yerken bir yere yaslanmıyorum, ille de falan yemek olsun demiyorum, ne varsa külfete girmeden onu yiyorum. (müt)

144 Yani ille de oturmak için döşek, minder, taht, koltuk, kanepeler olsun demiyorum. Bazen kuru toprakta, bazen de bir hasırın üzerinde oturuyorum. (müt)

145 İbnu Sad (1/281)- Beğavi, Şerhussunne (3839)- Ahmed, Zühd. (5-6)- Ebu Yala (8/318)...

LOKMAN'IN HİKMETLERİNDEN

Lokman oğluna şöyle demiştir: Bütün elde ettiğim hikmetleri senin için altı kelimedede toparladım:

- 1- Dünyada ne kadar kalacaksan o kadar (dünyaya) çalış.
- 2- Ahiretin için orada kalacağın kadar çalış!
- 3- Allah'a ne kadar ihtiyacın varsa ihtiyacın kadar ona itaat et.
- 4- Cezasına katlanabileceğin kadar günah işle
- 5- İstedığında, hiç kimseye muhtaç olmayandan iste.
- 6- Allah'a isyan etmek istersen seni göremeyeceği bir yerde ona isyan et.¹⁴⁶

İbrahim el-Havvas derki. Kalbin ilacı beş şeydir:

- 1- Tedebbür ile Kuran okumak
- 2- İç âlemini temiz tutmak
- 3- Geceleyin namaz, zikir ve ibadet yapmak
- 4- Seherlerde Allah'a dua ve tazarruda bulunmak
- 5- Salih kullarla oturmak, beRaber olmak¹⁴⁷

¹⁴⁶ Bkz. Ebu Nuaym: Marifetus-sahabe, el-Hilye (7/56)- Maksadu'l-Erşed (2/200)

¹⁴⁷ Ebu Nuaym, Hilye (10/327)- Safvetüs-Safve (4/151) Tabakatu Sufiye s:522, en-Nuru'ssafir (1/94)

İbrahim b.Ethem bir sohbet esnasında kendisine “Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.” Ayeti ile ilgili biz Allah’a dua ediyoruz fakat duamız kabul olunmuyor dediklerinde şöyle cevap verdi:

Sizler Allah’ı tanıdınız fakat ona itaat etmediniz. Kuran’ı okudunuz fakat onunla amel yapmadınız, Şeytanı bildiniz fakat işlerinizde hep ona uydunuz, peygamberi sevdiğinizi iddia ettiniz fakat sünnetini terk ettiniz. Cenneti sevdiğinizi iddia ettiniz oraya girmeye yarayacak amel yapmadınız. Cehennem’den korktuğunuzu söylüyorsunuz fakat günahlardan vaz geçmiyorsunuz. Ölüm haktır diyorsunuz fakat onun için bir hazırlık yapmıyorsunuz. Başkalarının ayıbı ile uğraşıp kendi ayıbınızı görmüyorsunuz. Allah’ın rızkını yiyor ancak ona şükretmiyorsunuz. Ölülerinizi gömüyor fakat onlardan ibret almıyorsunuz.”¹⁴⁸

Dileğim odur ki: Rabbim, bizi sevdiği hususlarda rahmeti ile başarılı kılsın ve sonumuzu hayır eylesin... Âmin! Allah’ım peygamberlerin sonuncusu olan Muhammed’e, değerli ehli beytine, mümtaz sahabesine salât ve selam eyle! Allah, bana yeter. Ben ona güvendim. O, ne güzel vekildir.

* * *